Førsteblad

1

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 36

Tilleggsspørsmålnr.

Emne: Helsing fakter og aatferd

Oppskr. av: Guri Lomundal

(adresse): Vassli Vedhus

Fylke: Sör Trondelag

Herad: Vinje

Bygdelag: Hemne

Gard: Vassli

G.nr. 125 Br.nr. 2

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1 Trur des var högst forskjellig. Some eller sommetider kunde folk sei ja eller nei beint fram. Sommeke var det kansje lettar aa gaa ein omveg. Gaa omkring spörsmaale „Nei — ae veit mest itt ae nei" Ell: Det e no itt saa greit aa sei nei" Sjölsakt kunde ja eller nei kom reint kontant. Helst noar spörsmaalet ikkje var altfor vanskeleg aa svara paa. Ja kan og bli sakt bere med eit nikk. Eller Nei, med aa restt paa hauo. Somme kan ha for vane, noar nokko ska avsannast, at dem gjer ei rörsle — som ei halv veifting med högre handa. „Aa nei da!" Eller „Va de likt (seg)" Eller: „Aa nei! Ae meina du e gæln ae!" „Ja de forsloar seg ja." Eller: Ja du veit da de. Eller: ja de trur eg paa." Ja ja. Det er vel soa de ja. Ettersom varasjonar eller som emne er vikleikt til. Eller som folk har lakt seg til vanar. Kansje mest etter som person ein snakkar med, verkeleg er.

2 Ja aa hels paa folk ein mötte paa vegen eller i marka er gamel skjikk, anten ein kjent dem eller ikkje. Kansje er dette meir gaat av bruk, noar ein ikkje kjenner

7540

dem.
3 Jau det skulde helst vera mannfolka som fyrst helsa.
4 Var det slektning eller kjend folk ein ikkje ha treft poa lenge, skulde ein sei: God dag og tak dem i handa og sei takk for sist.
Var det grannar, eller folk ein jamt treft var det alder bruka aa tak dem i handa eller sei tak for sist. Da vart det bere god dag.
Born som ikkje var altfor unge, gjorde vel som dei vaksne. Dem svara i alfald noar ein helsa aat dem. Folk ein mötte jamt kansje fleir gong om dag, kunde ein bere kom med ein merkna om ver aa vind, eller sloa ein liten godmodeg vits. Var alder vore halde for folkeskjikk aa goa forbi kvarandre utan eit ord. Sjölsagt finds det stött slike einstöingar, baade menn aa kvinfolk som jev seg ein god dag i folkeskjikk aa goar som dei ingen ting sjer om dem treffe folk. Svarar ikkje om folk helsar. „De e ein rar ein." De smell itt orde ti om ein helsa. Eller: Han goar som ein stomming (dövstum).
5 Ja treft ein presten, skulde mannfolka lett poa huva. Men först eg minnest sto manfolka med huva langt ne (me) knea noar dem treft presten lensman eller andre „höge" herrar. Men aa tak toa seg hatten for grannar slektningar eller venne trur eg har alder vore brukeleg. Var presten eller andre kondisjonerte soa toflege, at dei rekte fram handa til helsing, laut ein sjölsagt tak dem i handa. Men det soag liksom for imm poa sida de ut aa hels oppi handa

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

poa slike elles.
6 Aa ja i gamle dagar hür eg nokkal folk helot helt naufleggje med begge hender eller slakk det ünder handa, noar dem helsa poa „ Bedre folk".
7 Ja. Var ein samla i eit gravöl eller bryllop, har det vore og er enno skjikk aa hels oppi handa oat alle, baade hög og laag. Mekjerka eller andre möteplassar, hanhelsa ein alder poa granner, bere slektningar eller folk ein sjeldaner heffe. Slik er og skjikken enno.
8 Noar ein kjem inn til framande folk ska ein ikkje hanhelsa. Bere noar ein kjem inn til slektningar ein ikkje har mött poa lenge, eller folk ein elles respekterer, hür eg skjikken med oa hamnhelsa, hell seg dagen idag. Born og endatil tjenara og andre som tilfeldeg er i hüse, noa ein og hamnhelsa poa i slike höve.
9 Aa ja det har vore og er nok enno brüka i somme höve - for oa markere venskap.
10 Det har eg verken sett eller haürt.
11 Mötte ein likferd, var det vanleg oa stig üti veckanten, oa stoa med hatten i handa, til ferda var fare forbi. Likeens i höve brürferd.
12 Nei det kan eg ikkje minnost oa ha haürt.
13 Nokko sers klokkslett kan eg ikkje nemn. Godmorn kunde ein sei om det var om morgen. Ellest kunde ein godt sei god dag hele dagen - morgonen og. Men aa sei god dag om kvelden har ikkje vore brüka. Da laut

7540
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

de bli go kvell. God middag har eg alder naust sakl.
14 Ja för var det alder brûka aa sei god morn aerna hell om morgon.
15 Ja ein ska helst svara med sommo orde: Gjo morn.
17 "Guds fred" veit eg ikkje om at eg har hauth. Men "sign arbeie" "sign skave" "sign kvila" sign lage" "sign malen" er altsamen tålemoatar som har vorre og er brûka dagen idag. Svare er i alle desse höve "Takk".
18 Ja det kunde da höve om ein kom aat folk som hell poa aa planlegge nokko sers vanskeleg. "Ja Gud sign deg soa sant." Men denne talemoaten hörs eg er bortkomen no.
19 Ja det er nok vanleg at jesten helsar "god dag" inne og földe om han har helsa poa verten eller andre av husets folk utadörs.
20 Ja da var det gamel skjikk aa jev seg god tid. Det höerde at ein laut be om aa foa snakk eit par ord med deg". Men var jesten eit mannfolk hörs eg det vanlegaste var, at ein sa farvell og jekk ut döra. Da sleig verten etter og da var höve der til aa sei det ein vilde. Aa goa etter jesten utom döra noar han for har vorre ein gamel skjekk - og er det nok enda.
21 Nei bank poa döra, noar ein goar inn aat folk, er nokko som nyleg er komen i brûk. Men aa skrame litegran i gangen, eller kremte hökt för ein

7540

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Sleig inn, har vorre halde for god skjikk
Ein ska ikkje „still seg innpoa folk".
Ja dette er kva som hå vorre før.
22 Ja no bankar folk poa döra. Da vi seie
„Kom" eller versoagod".
23 Ja ein moatte ikkje sett seg ubeden.
Men om ein av grannarne, som jamt
jikk i huse sette seg ubeden var det
berre i sin orden.
24 Nei hatten eller huva tok han av
seg med det sommo han kom inn og
helsa.
25 „Du moa ge deg fraa döra" eller „du
moa sjaa aat aa faa sett.
26 Ja var det ein embetsmann eller ein
høg person, moatte ein helst flötte til
ein stol – langt fraa döra og be han sett
seg.
27 Jau ein ba dei sett seg.
28 Nei aa tørke av stolen hus eg ikkje
har vorre vanleg. Kanhende langt attende.
Ein bad dei vanlegvis berre aa sett seg.
29 Indbedne jestar som helsa i handa
bad ein vera velkomne, aa du moa „sjaa
te aa faa sett."
30 „Ja farvell da" hell „Ja di faar ha de
soa bra da" hell „Takk fer i dag da"
Ein laut da svara poa sommo moaten
„Farvell ja" „Ja ha de bra da". „Sjöl takk
fer idag"
31 „Ja no moa du ha det rikti bra" Eller
„god tur da du." Men nokko fast ord om
det var for siste gong kan eg ikkje nemne
32 Trur alder det har vorre skjikken baade
os bönder.

33 Nei som sakt. Eg kan alder minnast verken aa sett eller haurt om kjøssing verken i avskjeld eller attekoma.
34 Ja kansje born bruka ordet „gi mum"
35 Har alder haurt det.
36 Kan ikkje svara paa det.
37 Nei slike skjikkar har eg alder haurt om.
38 Eg veit ikkje om nokko vist ūttrykk
39 Ja det har vore eit gamelt ord til born „Vil dū byt nase med meg?"
40 Nei" det var vel helst alle som var soapass fortroleg med barne.
41 Ja slikt kunde ofte bli sakt aat born: No tok æ nasen din."
42 "Ja aa-je godkjeik" eller nyjukkjeik har vore bruka aat born og er det nok enno
43 Ja millom born og foreldre. Men og andre kunde bruke det aat born. Men millom vaksne kun eg ikkje det har vore bruka „ofentleg": —
44 Til barnaalsdagar. Eller noar ein saag ein nyfödd. Eller konfirmant. Eller ~~ein~~ noar ein mötte folk som skulde gifte bort borna sine. Da var det vanleg aa sei „Til lökk" eller „Lökk te."
45 Te lökk me jūl" moatte ein ikkje glöm aa sei noar ein kom innom döra i jula. Te lökk me nyaare". Andre höve var det vanleg aa sei „Lokke te" da; eller Gū sign deg"
46 Gamelt attende kun eg ikkje det var nokko fast ūttrykk bruka. „Kondolere" visste vi ikkje kva de var. Berre helst

7540

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

stilsleg poa folk og tak dem i handa.
Ein ldut helst snakke seg inn poa "det
ein meinte i slike höve".
47 Eg veit ikkje om nokko serleg
uttrykk for aa takke folk for meltkjenn-
le i slike höve. Einast aa sei takk
for at du villa sjoa hit. Det er for-
esten mange moatar aa sei det poa.
Nokko visst ord veit eg ikkje om.
48 Ja aa snakke litegran om den av-
lidne, anten attme kjista eller ved
borde heller grava har nok vorre gjort
froa gamelt - Men det moatte helst
vera mannfolk. Men no er det ein anna
sak — med kransspoalegging og talar.
49 Ein kunde snu seg vekk froa han
eller ikkje lett han tak seg i kanna.
Ellest mange moatar.
50 Vi bönder har aldri bruka aa sei
anna enn du aat kvarandre. Einast
presten og andre „Kondisjonert" vart visst
froa froa gamelt tiltala med „Di".
„Di far" var vanleg uttrykk til presten
i gamel tid.
Men no er det eit anna moal.
Vi som andre lyt lev os aa sei De
aat folk. Men oss imillom bli det
nok no som för med berre du. Alt
anna kjennest laterleg.
51 Nei det ha eg aldri haurt.

Vassli 20-1.53

Guri Lomundal
Vassli brevhus

7540

Venn!

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Eg maa føje til eit lite barne-minne: Me eg var i 10-12 aars alderen - altsaa 1886 - 87 fekk eg ofte ærend for ho mor, aat ei gamal kone Kristi Nilsdatter Eidsli. fødd Brekken. Ho var antageleg fødd omkr. 1820. Naar eg kom inn aa sa go dag svara ho Kristi Gu signe!

Dette fortalte eg eingong i seinare aar aat ei anna gamal kone, Gjertrud Eriksdatter Stölvei fødd 1864. Ho lever enno. Ho kan fortel at i hennar barndom og ungdom, var det mange gamle som sa: Gu signe" eller Sing-gu" Eller om ein fekk ei gaave: Aa Gu sign deg rett aa vel. Hadde venteleg mange variasjonar. Men er iallfall sikkert at slikt var vanlege talemaatar eit par hundra aar attende. Ein av grannarne her, Sivert Vasslirabben †. 1833 kunde somme gonger naar han kom inn si: Gott Mot. Andre har eg ikkje høyrt har sakt det.

19-1 53

G. Lomundal

7540
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING